<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==

અધ્યક્ષ, રેલ્વે બોર્ડ અને અન્યો.

વિ.

સી.આર. રંગધમૈયા અને અન્ય વગેરે વગેરે.

જુલાઈ ૨૫, ૧૯૯૭

[જે.એસ. વર્મા, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ, એમ.એમ. પંચી, એસ.સી. અગ્રવાલ, ડૉ. એ.એસ. આનંદ અને એસ.પી. ભરુચા, ન્યાયમૂર્તિઓ.]

સેવા કાયદો*:*

ભારતીય રેલવે સ્થાપના સંહિતા – નિયમ ૨૫૪૪ – પેન્શનની ગણતરી – ૧.૧.૭૩ અને ૫.૧૨.૮૮ વચ્ચે નિવૃત્ત થયેલા રેલવે કર્મચારીઓ – સરેરાશ વેતનભથ્થું ગણતી વખતે રનિંગ એલાઉન્સની ટકાવારી મર્યાદા ઘટાડતો નિયમ

સુધારતા જાહેરનામાઓ – પૂર્વલક્ષી અમલ – તે સમય સુધી નિવૃત્ત થઈ ચૂકેલા કર્મચારીઓને પ્રતિકૂળ અસર કરતા – ઠરાવાયું કે, માન્ય નથી – નિવૃત્તિના સમયે પ્રચલિત નિયમોના આધારે પેન્શન મેળવવાનો હકદાર.

નિયમ ૧૫૭—અગાઉ નિવૃત્ત થયેલા કર્મચારીઓની પેન્શન ઘટાડતી સૂચનાઓ અને આદેશો—કાર્યપાલક સૂચનાઓ છે કે વૈધાનિક નિયમો—નિર્ણિત થયું કે, આ શુદ્ધ કાનૂની પ્રશ્ન નથી, અને સંબંધિત હકીકતોના અભાવે તેનો નિર્ણય કરી શકાય નહિ—સૂચના એ આધારે આગળ વધે છે કે અગાઉના આદેશો કાર્યપાલક સૂચનાઓ હતા—ભવિષ્યના હકોનું શાસન કરતાં સેવા નિયમો—નિર્ણિત થયું કે, પશ્ચાદવર્તી અસરના આધાર પર અથવા બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ના ઉલ્લંઘનના આધાર પર પડકાર ગ્રાહ્ય નથી—અગાઉની તારીખથી આપવામાં આવેલા લાભોને ઉલટાવતા નિયમો—નિર્ણિત થયું કે, પશ્ચાદવર્તી અસરની હદ સુધી તેઓ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ના ઉલ્લંઘનરૂપ હોવાથી પડકારપાત્ર છે.

નિમણૂક—સરકારી કર્મચારીના મામલે તેનું સ્વરૂપ—એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે તે કરારથી નહીં પરંતુ વૈધાનિક નિયમોથી શાસિત હોય છે—નિયોજક દ્વારા સેવા શરતોમાં એકતરફી ફેરફાર કરવો અનુમત્ય છે।

ભારતનું સંવિધાન :

કલમો ૧૯(૧)(એફ) અને ૩૧(૧)—અધિસૂચના દ્વારા પેન્શનમાં પૂર્વલક્ષી ઘટાડો—અધિસૂચનાની તારીખે કલમો ૧૯(૧)(એફ) અને ૩૧(૧) અસ્તિત્વમાં નહોતા (કારણ કે સ્થગિત હતા), પરંતુ જ્યારે તે પૂર્વલક્ષી રીતે અમલમાં આવી ત્યારે તે અસ્તિત્વમાં હતા—નિર્ણિત થયું કે, તે કલમો ૧૯(૧), ૩૧(૧), ૧૪ અને ૧૬નો ભંગ કરનાર છે.

શબ્દો અને વાક્યપ્રયોગો—"ઉપાર્જિત અધિકાર" અને "નિહિત અધિકાર"—નો અર્થ.

પ્રતિવાદીઓ રેલવે પ્રશાસનના કર્મચારીઓ હતા, જેઓ ૧.૧.૭૩ પછી પરંતુ ૫.૧.૮૮ પહેલાં નિવૃત્ત થયા હતા. તેમની પેન્શનની ગણતરી ભારતીય રેલવે સ્થાપના સંહિતાના નિયમ ૨૫૪૪ મુજબ થવાની હતી, જેમાં તે સમયે એવો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે સરેરાશ વેતનભથ્થાની ગણતરી કરતાં સમયે ધ્યાનમાં લેવાતા અન્ય વેતનભથ્થાના વધુમાં વધુ ૭૫% સુધી જ દોડભથ્થું મર્યાદિત રાખવું.

રેલવે કર્મચારીઓના પગારધોરણોમાં રેલવે સેવાઓ (સુધારેલ પગાર) નિયમો, ૧૯૭૩ હેઠળ તા. ૧.૧.૭૩થી સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ રેલવે બોર્ડે એક પત્ર દ્વારા જાણ કરેલી હતી કે રનિંગ ભથ્થાની હાલની ટકાવારી મર્યાદા, ભલે તે સુધારણા હેઠળ હોય, તેમ છતાં યથાવત્ જ રહેશે. ત્યારબાદ તા. ૨૨.૪.૭૬ અને ૨૩.૬.૭૬ના પત્રો દ્વારા, તા. ૧.૪.૭૬થી પૂર્વલક્ષી અસરથી તેને ઘટાડીને ૪૫% કરવામાં આવી હતી, જે પત્રોને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યા હતા અને ઉક્ત ચુકાદાને ક્યારેય પડકારવામાં આવ્યો નહોતો.

પછીથી, તારીખ ૫.૧૨.૮૮ની આક્ષેપિત જાહેરખબરો દ્વારા મહત્તમ મર્યાદા ૭૫%માંથી ઘટાડીને ૧.૧.૭૩થી ૩૧.૩.૭૯ દરમ્યાનની અવધિ માટે ભૂતલક્ષી અસરથી ૪૫% કરવામાં આવી અને ૧.૪.૭૯થી આગળની અવધિ માટે ૫૫% કરવામાં આવી. આ જાહેરખબરોને સીએટી સમક્ષ પડકારવામાં આવી હતી અને તે રદ કરવામાં આવી હતી. સમાન મુદ્દાઓ અંગે તેના વિવિધ ખંડપીઠોના પરસ્પર વિરુદ્ધ અભિપ્રાયો અને નિર્ણયોનો અંત લાવવા માટે ટ્રિબ્યુનલની સંપૂર્ણ ખંડપીઠે ફરીથી આ ચુકાદાની પુષ્ટિ કરી હતી.

વ્યથિત થઈ અપીલકર્તાઓએ આ અદાલતમાં અપીલ કરીને દલીલ કરી કે અગાઉના આદેશો કાર્યપાલક સૂચનાઓના સ્વરૂપના નહોતાં, પરંતુ રેલવે બોર્ડ દ્વારા બનાવાયેલા સાંવિધિક નિયમો હતાં; કે સરકાર અને તેના સેવકો વચ્ચેનો

સંબંધ સામાન્ય સેવા–કરાર જેવો નથી, પરંતુ તે પ્રતિષ્ઠાના સ્વરૂપનો કંઈક છે અને તેથી કર્મચારીને સેવાની શરતો સંબંધે કોઈ અંકિત અધિકાર નથી; કે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૦૯ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને બનાવાયેલા નિયમોને વૈધાનિક કાયદા જેટલો જ પ્રભાવ હોય છે અને તેઓ ભાવિ રીતે તેમજ ભૂતલક્ષી રીતે પણ અમલમાં આવી શકે છે; અને કે પડકારાયેલ સુધારાઓને મનસ્વી ગણાવી શકાય નહીં, કારણ કે ટકાવારીમાં ઘટાડો થવાને કારણે ચુકવવાપાત્ર પેન્શનની કુલ રકમમાં કોઈ ઘટાડો થયો નથી।

અપીલ નામંજૂર કરતા, અદાલતે

ઠેરવ્યું : ૧. અગાઉના દિનાંક ૨૨.૩.૭૬ અને ૨૩.૬.૭૬ ના આદેશો કાર્યપાલક સૂચનાઓના સ્વરૂપના નહોતા, પરંતુ કાનૂની નિયમો હતા, એવી દલીલ આ અદાલતમાં પ્રથમ વખત ઉઠાવવામાં આવી છે. આ આદેશો ભારતીય રેલ્વે સ્થાપના સંહિતાના નિયમ ૧૫૭ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને જારી કરવામાં આવ્યા હતા કે કેમ, તે પ્રશ્ન શુદ્ધ કાનૂની પ્રશ્ન નથી. સંબંધિત તથ્યોના અભાવે તેનો નિર્ણય કરી શકાય તેમ નથી. વધુમાં, વિવાદિત દિનાંક ૫.૧૨.૮૮ ની અધિસૂચના આ આધાર પર આગળ વધે છે કે અગાઉના આદેશો કાર્યપાલક સૂચનાઓના સ્વરૂપના હતા. [૭૬–જી–એચ]

૨. એ સાચું છે કે, એકવાર કોઈ વ્યક્તિ સરકાર હેઠળ સેવા સાથે જોડાય પછી, તેની અને સરકાર વચ્ચેનો સંબંધ કરારાત્મક હોવા કરતાં પદસ્થિતિના સ્વરૂપનો હોય છે અને તે નોકરીમાં રહેલો હોય ત્યાં સુધી તેની સેવાની શરતો કાયદા અથવા વૈધાનિક નિયમો દ્વારા શાસિત હોય છે, જે કર્મચારીઓની સંમતિ વિના એકતરફી રીતે બદલાઈ શકે છે. [૭૮–સી]

રોશન લાલ ટંડન વિ. યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા, [૧૯૬૮] ૧ એસ.સી.આર. ૧૮૫; સ્ટેટ ઑફ જમ્મુ એન્ડ કાશ્મીર વિ. ત્રિલોકી નાથ ખોસા, [૧૯૭૪] ૧ એસ.સી.આર. ૭૭૯ અને બી.એસ. વડેરા વિ. યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા, [૧૯૬૮] ૩ એસ.સી.આર. ૫૭૫, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૩. રાષ્ટ્રપતિ, બંધારણના કલમ ૩૦૯ ના ઉપબંધ હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, એવા નિયમો બનાવી શકે છે જે ભાવિપ્રવર્તી અથવા ભૂતલક્ષી અસર ધરાવતા હોઈ શકે; ઉક્ત નિયમો બંધારણની જોગવાઇઓના ભંગના આધારે, જેમાં ભાગ ૩ માં સમાયેલ મૂળભૂત અધિકારોનો પણ સમાવેશ થાય છે, પડકાર માટે ખુલ્લા હોઈ શકે છે. (૭૯–બી]

બી.એસ. વાડેરા વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, [૧૯૬૮] ૩ એસસીઆર ૫૭૫, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૪. જે નિયમ ભવિષ્યમાં અમલમાં આવી, પહેલેથી જ સેવામાં રહેલાઓના ભાવિ અધિકારોને નિયંત્રિત કરે છે, તેને પૂર્વલક્ષી હોવાના આધાર પર બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૬ના ભંગરૂપે પડકારી શકાય નહીં; પરંતુ જે નિયમ અગાઉની તારીખથી આપેલ અથવા લાભ લેવાયેલ હિત, ઉદાહરણ તરીકે બઢતી અથવા વેતનશ્રેણી, પાછું ખેંચવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તેને જેટલી હદ સુધી તે પૂર્વલક્ષી રીતે કાર્ય કરે છે, એટલી હદ સુધી બંધારણની કલમ ૧૪ અને ૧૬ના ભંગરૂપે પડકારી શકાય. (૮૦–એ–બી]

બી.એસ. યાદવ અને અન્ય વગેરે વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય વગેરે, [૧૯૮૧) ૧ એસ.સી.આર. ૧૦૨૪; ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય એક વિ. રમણ લાલ કેશવ લાલ સોની અને અન્ય, [૧૯૮૩] એસ.સી.આર. ૨૮૭, અનુસરવામાં આવ્યું.

આંક. કેપ્ટ. કે.સી. અરોરા અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૮૪] ૩ એસ.સી.આર. ૬૨૩; ટી.આર. કપૂર અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૮૭] ૧ એસ.સી.આર. ૫૮૪; પી.ડી. અગરવાલ અને અન્ય વિ. યુ.પી. રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૮૭] ૩ એસ.સી.આર. ૪૨૭; કે.આર. નારાયણન અને અન્ય વિ. કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૯૪]–સપ્. ૧

એસ.સી.સી. ૪૪; ભારત સંઘ અને અન્ય વિ. તુષાર રંજન મહાન્તિ અને અન્ય, [૧૯૯૪] ૫ એસ.સી.સી. ૪૫૦ અને કે રવિન્દ્રનાથ પાઈ અને અન્ય વિ. કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૯૫) ૨ એસસીસી ૨૪૬, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૫. "નિહિત અધિકારો" અથવા "ઉપાર્જિત અધિકારો" જેવા પ્રયોગો તેવા અધિકારના સંદર્ભમાં વપરાયા છે, જે સંબંધિત નિયમ હેઠળ ઉત્પન્ન થતો હોય અને જેને પૂર્વવર્તી તારીખથી અસરકારક રીતે બદલવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હોય, અને તે દ્વારા તે સમયે અમલમાં રહેલા નિયમ હેઠળ ઉપલબ્ધ લાભો હરી લેવામાં આવ્યા હોય. પ્રવર્તમાન નિયમમાં આવો સુધારો મનસ્વી, ભેદભાવપૂર્ણ અને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ બાંહેધરી આપવામાં આવેલા અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરનાર છે. [૮૧·ડી·એફ)

૬. એ સાચું છે કે જ્યારે આક્ષેપિત સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવી હતી, ત્યારે બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧(૧) અને ૧૯(૧)(૧) હેઠળ બાંહેધરાયેલા અધિકારો ઉપલબ્ધ નહોતા, કારણ કે તે કાઢી નાખવામાં આવ્યા હતા. પરંતુ આ સૂચનાઓને પૂર્વલક્ષી અસરથી, એવી તારીખોથી, અમલમાં મૂકવામાં આવી છે કે જ્યારે આ અધિકારો ઉપલબ્ધ હતા. તેથી, તેઓ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯(૧) અને ૩૧(૧) હેઠળ તે સમયે બાંહેધરાયેલા અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે. તેઓ

બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ બાંહેધરાયેલા અધિકારોનું પણ ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે તેઓ અયોગ્ય અને મનસ્વી છે, કેમ કે ઉક્ત સુધારાઓથી નિવૃત્ત કર્મચારીઓને ચૂકવાપાત્ર બની ગયેલી પેન્શનની રકમમાં ઘટાડો થવાનો અસરકારક પરિણામ થાય છે. [૮૪–સી–એફ]

દેઓકિનંદન પ્રસાદ વિ. સ્ટેટ ઑફ બિહાર અને અન્ય, [૧૯૭૧) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૬૩૪; ડી.એસ. નકારા અને અન્ય વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા, [૧૯૮૩).૨ એસ.સી.આર. ૧૬૫; ઇન્ડિયન એક્સ–સર્વિસિઝ લીગ અને અન્ય વગેરે વિ. યુનિયન ઑફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વગેરે, [૧૯૯૧) ૧ એસ.સી.આર. ૧૫૮ અને સલાબુદ્દીન મોહમદ યુનુસ વિ. સ્ટેટ ઑફ આંધ્ર પ્રદેશ, [૧૯૮૫) ૧એસ.સી.આર.૯૩૦.

૭, જે પ્રતિવાદીઓ ૧.૧.૭૩ પછી પરંતુ ૫.૧૨.૮૮ પહેલાં નિવૃત્ત થયા હતા, તેઓ તેમની પેન્શનનું ગણતર નિયમ ૨૫જ્જના આધારે કરવામાં આવે તે માટે હકદાર હતા કારણ કે તેમની નિવૃત્તિની તારીખે જે સ્થિતિમાં તે હતું. [૮૫,સી–ડી]

૮. ટ્રિબ્યુનલની પૂર્ણપીઠે યોગ્ય રીતે એવો અભિપ્રાય અપનાવ્યો છે કે નિયમ ૨૫જ્જ માં સુધારો કરતી વિવાદિત અધિસૂચનાઓ અયોગ્ય અને મનસ્વી

છે અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ બાંયધરાયેલા અધિકારોનો ભંગ કરતી છે. [૮૫·જી·એચ; ૮૬–એ)

દીવાની અપીલીય અધિકારક્ષેત્ર : દીવાની અપીલ નં. ૪૧૭૪–૮૨/૧૯૯૫ વગેરે વગેરે.

કેન્દ્રીય પ્રશાસનિક ટ્રિબ્યુનલ, બેંગલોર દ્વારા મૂળ અરજી નં. ૩૯૫–૪૦૩ માં તા. ૧૬.૧૨.૯૩ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી, કે.એન. ભટ, વધારાના સોલિસિટર જનરલ, એન.એન. ગોસ્વામી, એમ.એન. કૃષ્ણમણિ, ટી.એલ.વી. અય્યર, એ.બી. રોહતગી, એ.એસ. નાંબિયાર, એ.કે. શ્રીવાસ્તવ, એસ. વસીમ એ. કાદરી, સુશ્રી ઇન્દ્રા સાહ્ની, સુશ્રી કનુ પ્રિયા મિત્તલ, સુશ્રી અનુભા જૈન, કે. સી. કૌશિક, નરેશ કુમાર, રાજીવ નંદા, એ.કે. શર્મા, સી.વી.એસ. રાવ, બી.કે. પ્રસાદ, સુશ્રી ઇન્દુ ગોસ્વામી, શૈલ કે. દ્વિવેદી, જી. પ્રકાશ, એમ.ટી. જ્યોર્જ, સુશ્રી માલિની પોડુવાલ, સુશ્રી બેબી કૃષ્ણન, જે.પી. ગોયલ, જે.એમ. ખન્ના, સુશ્રી શફાલી ખન્ના, કે.વી. વિશ્વનાથન, કે.વી. વેંકટરામન, એ. મારિયારપુથમ, પી.કે. મનોહર, એસ.આર. ભટ, સુશ્રી કિરણ ભારદ્વાજ, સી.એલ. સાહુ, બી.વી. દીપક, દિલીપ પિલ્લૈ, મુકુલ મુદગલ, (ડી. પ્રકાશ રેડ્ડી) સુશ્રી ડી. ભારતી રેડ્ડી માટે, શ્રી પાલ સિંહ, એસ. શ્રીનિવાસન, એમ.એ. ચિન્નાસ્વામી, આર.સી. ગુબ્રેલે, એમ.કે.ડી. નાંબૂદિરી અને શકીલ અહમદ સૈયદ હાજર પક્ષકારો માટે.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો એસ.સી. અગ્રવાલ, ન્યાયાધીશ.

૧. ભારત સંઘ અને રેલવે પ્રશાસન દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી આ અપીલો અને વિશેષ અનુમતિ અરજીઓમાં ભારતના રાષ્ટ્રપતિને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૦૯ ના ઉપબંધ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તા. ૫.૧૨.૧૯૮૮ ના રોજ જારી કરાયેલ સૂચનાઓ નં. જી.એસ.આર. ૧૧૪૩(ઈ) અને જી.એસ.આર. ૧૧૪૪(ઈ) ની માન્યતા સંબંધિત પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે, જેના દ્વારા ઈન્ડિયન રેલવે એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ કોડ, ખંડ ૨ (પાંચમી પુનર્મુદ્રણ) ના નિયમ ૨૫૪૪ માં પૂર્વલક્ષી અસરથી સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. સૂચના નં. જી.એસ.આર. ૧૧૪૩(ઈ) દ્વારા ઉક્ત નિયમમાં તા. ૧.૦૧.૧૯૭૩ થી અમલમાં આવે તેવી રીતે સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને સૂચના નં. જી.એસ.આર. ૧૧૪૪(ઈ) દ્વારા સુધારો તા. ૧.૦૪.૧૯૭૯ થી અમલમાં આવે તેવી રીતે કરવામાં આવ્યો હતો.

૨. રેલવેમાં કેટલાક કર્મચારીઓ જેમ કે ડ્રાઇવરો, ગાર્ડો, શન્ટરો વગેરે, જે ટ્રેનોની અવરજવર સાથે સંકળાયેલા હોય છે, તેમને "રનિંગ સ્ટાફ" તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. પગાર ઉપરાંત રનિંગ સ્ટાફને રનિંગ એલાઉન્સની ચુકવણી

મેળવવાનો હક છે. સંબંધિત નિયમો અનુસાર નિવૃત્તિ પછી પેન્શનની ગણતરી સરેરાશ વેતનભથ્થાના આધારે કરવામાં આવે છે અને રનિંગ એલાઉન્સનો એક ભાગ સરેરાશ વેતનભથ્થામાં સમાવેશ કરવામાં આવે છે. આ બાબતની જોગવાઈ ઈન્ડિયન રેલવે એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ કોડના નિયમ ૨૫૪૪ની કલમ (જી) માં સમાવેશ પામે છે. પડકારવામાં આવેલી સૂચનાઓ દ્વારા તેમાં સુધારો કરવામાં આવે તે પહેલાં નિયમ ૨૫૪૪ નીચે મુજબ જોગવાઈ કરતો હતો :-

નિયમ ૨૫૪૪ (સી.એસ.આર. ૪૮૬) - પરિલાભો અને સરેરાશ પરિલાભો : આ નિયમોમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલો "પરિલાભો" શબ્દનો અર્થ તે પરિલાભો છે, જે અધિકારી નિવૃત્તિ પહેલાં તાત્કાલિક પ્રાપ્ત કરી રહ્યો હતો અને તેમાં નીચેનું સમાવેશ થાય છે :-

(એ) કાર્યકાળ દરમ્યાન મેળવેલ પગાર સિવાયનો અન્ય પગાર/વેતન;

(બી) વ્યક્તિગત ભથ્થું, જે (૧) કાર્યકાળ પદ સિંવાયના કોઈ કાયમી પદ સ બંધે મૂળ પગારના નુકસાનના બદલામાં, અથવા (૨) ભારત સરકારની વિશિષ્ટ મંજૂરીથી, અન્ય કોઈ વ્યક્તિગત વિચારણા માટે, મંજૂર કરવામાં આવે છે.

નોંધ : કાર્યકાળ પદ સિવાયના કોઈ સ્થાયી પદ અંગેના મૂળ વેતનમાં થયેલા નુકસાનના બદલે મંજૂર કરવામાં આવેલ વ્યક્તિગત વેતન આ અનુચ્છેદના હેતુસર વ્યક્તિગત ભથ્થા તરીકે ગણવામાં આવશે. કોઈ અન્ય વ્યક્તિગત વિચારણાઓના આધારે મંજૂર કરવામાં આવેલ વ્યક્તિગત વેતન, રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા અન્યથા નિર્દેશ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, વ્યક્તિગત ભથ્થા તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં;

(સી) ફી અથવા કમિશન, જો તે નિયુક્તિ સાથે સંબંધિત અધિકૃત પરિલાભો હોય અને પગાર ઉપરાંત હોય. આ કેસમાં "પરિલાભો" નો અર્થ સેવાના છેલ્લા છ મહિનાની સરેરાશ આવક થાય છે;

(ડી) એવા અધિકારીનું કાર્યભથ્થું, જેને સ્થાયી નિમણૂક વિના કાર્યકારી રીતે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યો હોય, જો તે કાર્યકારી સેવા નિયમ ૨૪૦૯ (સી.એસ.આર. ૩૭૧) હેઠળ ગણતરીપાત્ર હોય; અને એવા અધિકારી દ્વારા ઉપાડવામાં આવેલ ભથ્થાં, જેને કામચલાઉ રીતે સ્થાયી નિમણૂક કરવામાં આવી હોય અથવા પ્રો ટેમ્પોરે સ્થાયી રીતે અથવા કાર્યકારી હિસ્સામાં એવા પદ પર નિયુક્ત કરવામાં આવ્યો હોય, જે સ્થાયી રીતે ખાલી હોય અને જેના પર કોઈ અધિકારીનો ગ્રહણાધિકાર ન હોય, અથવા એવા પદ પર જે ભથ્થાં વગરની રજા પર રહેલા સ્થાયી પદધારકની

ગેરહાજરીને કારણે અથવા વિદેશી સેવામાં બદલીને કારણે કામચલાઉ રીતે ખાલી થયેલ હોય;

(ઇ) પ્રતિનિયુક્તિ (ફરજ) ભથ્થાં;

(એફ) ફરજ ભથ્થાં (વિશેષ પગાર); અને

(જી) (૧) સરેરાશ વેતનભથ્થાંની ગણતરીના હેતુસર : ઉપરોક્ત (એ) થી (એફ) મુજબ ગણવામાં આવેલા અન્ય વેતનભથ્થાંના વધુમાં વધુ ૭૫% ની મર્યાદા સુધી, સંબંધિત માસ દરમિયાન રેલવે કર્મચારીએ ખરેખર ઉપાડેલ રનિંગ ભથ્થાંની વાસ્તવિક રકમ.

(૨) ગ્રેચ્યુઇટી અને/અથવા મૃત્યુ–સહ–નિવૃત્તિ ગ્રેચ્યુઇટીના હેતુસર : સેવા છોડવાની તારીખને તરત અગાઉ આવેલા ત્રણસો પૈસઠ દિવસની ચાલુ ફરજ દરમ્યાન મેળવેલ રનિંગ ભથ્થાનું માસિક સરેરાશ, તે જ અવધિ દરમિયાન ઉપરોક્ત મુદ્દા (એ) થી (એફ) મુજબ ગણવામાં આવતાં અન્ય પરિલાભોના માસિક સરેરાશના ૭૫% સુધી મર્યાદિત રહેશે.

નોંધ : કોઈ અધિકારીને સ્થાયી નિમણૂક હોય અને તે અન્ય નિમણૂકમાં કાર્યભાર સંભાળતો હોય અથવા અસ્થાયી નિમણૂક ધરાવતો હોય, ત્યારે "પરિલાભ" નો અર્થ આ પ્રમાણે થાય છે :

(એ) જે નિમણૂકમાં તે કાર્યભાર સંભાળે છે અથવા પ્રસંગોપાત, તાત્કાલિક નિમણૂકોના સંબંધમાં, આ નિયમ હેઠળ જે પરિલાભોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવતાં હોય તે, અથવા

(બી) તે વેતનભથ્થાં, જે આ નિયમ હેઠળ ગણતરીમાં લેવામાં આવ્યા હોત જો તે આ મૂળભૂત નિમણૂકમાં યથાવત્ રહ્યો હોત, તેમાંથી જે તેના માટે વધુ અનુકૂળ હોય તે."

તૃતીય પગાર પંચની ભલામણોના આધારે, રેલવેમાં સ્ટાફના પગારધોરણોનું પુનઃનિર્ધારણ રેલવે સર્વિસિસ (સંશોધિત પગાર) નિયમો, ૧૯૭૩ (આગળથી જેને '૧૯૭૩ના નિયમો' તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવશે) દ્વારા કરવામાં આવ્યું, જે ૭.૧૨.૧૯૭૩ તારીખની સૂચના દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને ૧.૦૧.૧૯૭૩થી અમલમાં આવ્યા હતા. ૧૯૭૩ના નિયમો હેઠળ નિર્ધારિત પગાર સાથે સંયુક્ત રીતે કેટલાક ભથ્થાંની કામચલાઉ ચુકવણી બાબતે, રેલવે બોર્ડે તેમના ૨૧.૦૧.૧૯૭૪ તારીખના પત્ર દ્વારા જાણ કરી હતી

કે ૧૯૭૩ના નિયમો હેઠળ સંશોધિત પગારધોરણો અમલમાં મુકાતા તેના પરિણામે વિવિધ ભથ્થાંના નિયમિતીકરણ માટેના નિયમોમાં સંશોધન કરવાનો પ્રશ્ન બોર્ડના વિચારાધીન હતો અને તે અંગે અંતિમ નિર્ણય બાકી હોય ત્યાં સુધી, બોર્ડે નીચે મુજબ નિર્ણય કર્યો હતો:-

"(૧) રનિંગ સ્ટાફના કેસમાં વિવિધ હેતુઓ માટે રનિંગ ભથ્થાની સારવાર.

અધિકૃત પગારધોરણોમાં રનિંગ સ્ટાફના પગારના સંદર્ભમાં વિવિધ હેતુઓ માટે નિર્ધારિત અને હાલમાં અમલમાં રહેલા ટકાવારીના આધારે રનિંગ ભથ્થાની વર્તમાન રકમ યથાવત્ ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપી શકાય છે.

રેલ્વે બોર્ડના તા. ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ ના પત્ર દ્વારા જાણ કરવામાં આવી હતી કે :-

"૧. રેલવે સેવાઓ (સુધારેલ વેતન) નિયમો, ૧૯૭૩ હેઠળ સુધારેલ વેતન ધોરણો અમલમાં લાવવામાં આવ્યા પછી, નિશ્ચિત હેતુઓ માટે રનિંગ ભથ્થાને વેતન તરીકે ગણવા સંબંધિત નિયમોમાં સુધારો કરવાની બાબત આ મંત્રાલયના વિચારાધીન હતી.

હવે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે આ સંદર્ભે હાલના નિયમોમાં, સુધારેલ વેતન ધોરણોમાં વેતન મેળવનારા રનિંગ સ્ટાફના મામલે, નીચે મુજબ ફેરફાર કરવામાં આવે :

(૧) પાસ અને પી.ટી.ઓ.ના હેતુ માટે વેતન એટલે વેતન ઉપરાંત વેતનના ૪૦% ગણાશે.

(૨) રજા પગાર, તબીબી હાજરી અને સારવાર, શૈક્ષણિક સહાય અને નિવૃત્તિ લાભોના હેતુ માટે, પગાર એ પગાર ઉપરાંત મેળવાયેલ દોડભથ્થાની વાસ્તવિક રકમ ગણાશે, પરંતુ તે પગારના મહત્તમ ૪૫% ની મર્યાદાને આધીન રહેશે.

(૩) સ્ટેશનરી પદોમાં પગારના નિર્ધારણના હેતુસર પગાર, પ્રતિપૂર્તિકારક (શહેર) ભથ્થાં, ગૃહભાડા ભથ્થું અને રેલવે ક્વાર્ટરો માટેનું ભાડું, પગાર ઉપરાંત પગારના ૩૦% જેટલું ગણાશે.

(૨) આ આદેશો ૧.૪.૧૯૭૬થી અમલમાં આવે છે.

(૩) રેલવે મંત્રાલયના પત્ર નં. પી.સી.આઈ.આઈ.આઈ./૭૩/આર.એ., તારીખ ૨૧.૧.૧૯૭૪ના પરિચ્છેદ ૨ અનુસાર ૧.૧.૧૯૭૩ થી ૩૧.૩.૧૯૭૬ના સમયગાળા માટે અસ્થાયી ધોરણે અગાઉથી મંજૂર કરાયેલ ચુકવણીઓને અંતિમ ગણવામાં આવશે.

(૪) ઉપરોક્તને રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી પ્રાપ્ત છે.

રેલવે બોર્ડના તા. ૨૩.૦૬.૧૯૭૬ ના પત્ર દ્વારા તા. ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ ના પત્રમાં સમાવાયેલ નિર્દેશમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તે મુજબ જાણ કરવામાં આવી હતી :–

"૨. તેમાં સમાવિષ્ટ આદેશોમાં આંશિક ફેરફારરૂપે, રેલવે મંત્રાલયે વિશેષ કેસ તરીકે એવો નિર્ણય કર્યો છે કે ૧.૧.૧૯૭૩ થી ૩૧.૩.૧૯૭૬ વચ્ચે નિવૃત્ત થનાર રનિંગ સ્ટાફના કિસ્સામાં, નિવૃત્તિ લાભોના હેતુઓ માટે માત્ર, પગારનો અર્થ સુધારેલ પગારધોરણોમાંનો પગાર તથા વાસ્તવમાં મેળવેલ રનિંગ ભથ્થાની રકમ એવો ગણાશે, પરંતુ તે સુધારેલ પગારધોરણોમાંના પગારના વધુમાં વધુ ૪૫% સુધી મર્યાદિત રહેશે.

(૩) ઉપરોક્ત બાબતને રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી પ્રાપ્ત છે."

રેલવે બોર્ડના તા. ૧૭.૦૭.૧૯૮૧ના પત્ર દ્વારા, તેની રનિંગ ભથ્થાઓ અંગેની સમિતિની ભલામણો પર લેવાયેલા નિર્ણયો સૂચિત કરવામાં આવ્યા હતા. ઉક્ત પત્રમાં એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું :–

"૩.૨૩. દોડભથ્થાને પગાર તરીકે ગણતરી.

(૧) જે નિર્દિષ્ટ હેતુઓ માટે હાલમાં રનિંગ ભથ્થાને પગાર તરીકે ગણવામાં આવે છે, તે માટે સંબંધિત દોડતી સ્ટાફના મૂળ પગારના ૩૦% ની ગણતરી કરવામાં આવશે, નીચે મુજબના અપવાદ સિવાય :

(એ) નિવૃત્તિ લાભોના હેતુસર, મૂળ વેતનના ૫૫% ને ગણતરીમાં લેવામાં આવશે. આ જોગવાઈને ૧.૪.૧૯૭૯ થી પૂર્વલક્ષી રીતે લાગુ કરવામાં આવશે, જેથી તે તારીખથી અથવા ત્યારબાદથી પહેલેથી નિવૃત્ત થયેલા તે ચાલુ ફરજના કર્મચારીઓના નિવૃત્તિ લાભોની પણ પુનઃગણતરી કરીને પુનઃનિર્ધારણ કરવામાં આવશે.

(૨) x x x x x x x x x x x x x"

દેવ દત્ત શર્મા વિ./એસ. યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા નામની એક રિટ અરજી (રિટ અરજી નં. ૯૧૫ ઑફ ૧૯૭૮) દિલ્હી વડી અદાલતમાં એવા કર્મચારીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેઓ રેલવે ગાર્ડ તરીકે કાર્યરત રહ્યા હતા. તેમાંના કેટલાક સેવા નિવૃત્ત થઈ ગયા હતા, જ્યારે કેટલાકે ઓલ ઈન્ડિયા ગાર્ડ્સ

કાઉન્સિલના જનરલ સેક્રેટરી મારફતે પ્રતિનિધિ સ્વરૂપે રિટ અરજી દાખલ કરી હતી. ઉક્ત રિટ અરજિલો અરજદારોએ રેલવે બોર્ડના તા. ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ ના પત્રમાં સમાવાયેલ આદેશની માન્યતાને પડકાર્યો હતો, જેના દ્વારા નિવૃત્તિ તથા અન્ય લાભોના હેતુસર રનિંગ એલાઉન્સના ટકાવારીના પ્રમાણને નિયમ ૨૫૪૪ મુજબ નિર્ધારિત ૭૫% માંથી ઘટાડીને ૧.૦૧.૧૯૭૩ થી ૪૫% કરવામાં આવ્યું હતું. એડમિનિસ્ટ્રેટિવ ટ્રિબ્યુનલ્સ અધિનિયમ, ૧૯૮૫ હેઠળ કેન્દ્રીય વહીવટી અધિકરણની રચના થયા પછી, ઉક્ત રિટ અરજી કેન્દ્રીય વહીવટી અધિકરણની પ્રિન્સિપલ બેન્ચને (આ પછી 'અધિકરણ' તરીકે ઉલ્લેખિત) હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી હતી અને તેને નં. ટી–૩૧૦ ઑફ ૧૯૮૫ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી. ઉક્ત અરજી અધિકરણ દ્વારા તા. ૬.૦૮.૧૯૮૬ ના ચુકાદા દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને રેલવે બોર્ડનો તા. ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ નો આદેશ આ આધાર પર રદ કરવામાં આવ્યો હતો કે ઇન્ડિયન રેલવે એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ કોડ હેઠળ, જેમાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૯ હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા બનાવાયેલા વૈધાનિક નિયમો સમાવાયેલા છે, વેતનના મહત્તમ ૭૫% સુધીના રનિંગ એલાઉન્સને નાણાકીય લાભો અને અન્ય હકોની ગણતરીના હેતુસર ધ્યાનમાં લેવું આવશ્યક છે, અને વૈધાનિક નિયમો હેઠળનો ઉક્ત હક માત્ર એક કારોબારી સૂચના સ્વરૂપે રહેલા તા. ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ ના આદેશ દ્વારા દૂર કરી શકાય તેમ નહોતો, તથા તે રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી અને અનુમોદનથી જારી કરવામાં આવ્યો હતો એ હકીકત તેને વૈધાનિક નિયમનો સ્વભાવ આપતી નથી. એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત

કારોબારી સૂચનાને રનિંગ એલાઉન્સને નિયંત્રિત કરતા અમલમાં રહેલા નિયમોમાં વૈધાનિક સુધારા તરીકે સ્વીકારી શકાય નહીં.

ઉક્ત ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદાની યોગ્યતાને પડકારવા માટે રેલવે પ્રશાસન દ્વારા કોઈ પગલાં લેવામાં આવ્યા નહોતા અને તે અંતિમ બની ગયો છે. ટ્રિબ્યુનલના ઉક્ત નિર્ણય પછી, વિવાદિત જાહેરનામાઓ ૫.૧૨.૧૯૮૮ના રોજ જારી કરવામાં આવ્યા હતા. જાહેરનામું નં. જી.એસ.આર. ૧૧૪૩ (ઈ) નીચે મુજબ છે :–

"જી.એસ.આર. ૧૧૪૩ (ઈ) :– બંધારણની કલમ ૩૦૯ના ઉપબંધ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતાં, રાષ્ટ્રપતિને અનુસૂચિ મુજબ ઈન્ડિયન રેલવે એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ કોડ, ખંડ ૨ (પંચમ પુનર્મુદ્રણ) ના નિયમ ૨૫૪૪માં સુધારો કરવા આનંદ થાય છે.

આ સુધારો ૧.૧.૧૯૭૩ થી અમલમાં આવશે.

પરિશિષ્ટ

નિયમ ૨૫૪૪

ઉપનિયમ જી(૧) અને જી(૨) ના સ્થાને નીચે મુજબ પ્રતિસ્થાપિત કરવામાં આવી શકે :

જી(૧) "સરેરાશ પરિલાભોની ગણતરીના હેતુસર :– રેલવે કર્મચારી દ્વારા તે મહિના દરમિયાન ઉપાડવામાં આવેલ રનિંગ ભથ્થાની વાસ્તવિક રકમ, સુધારેલ પગારમાનમાં, પગારના મહત્તમ ૪૫% સુધી મર્યાદિત".

જી(૨) "ગ્રેચ્યુઇટી અને/અથવા મૃત્યુ–સહ–નિવૃત્તિ ગ્રેચ્યુઇટીના હેતુસર :– સેવામાંથી નિવૃત્ત થવાની તારીખને તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી રનિંગ ફરજના ૩૬૫ દિવસ દરમિયાન મેળવેલ રનિંગ ભથ્થાંનું માસિક સરેરાશ, તે જ અવધિ દરમિયાન સુધારેલ વેતનશ્રેણીમાં મેળવેલ સરેરાશ વેતનના ૪૫% સુધી મર્યાદિત રહેશે."

અધિસૂચના નં. જી.એસ.આર. ૧૧૪૪ (ઈ) નીચે મુજબ છે :–

"જી.એસ.આર. ૧૧૪૪ (ઈ) :– સંવિધાનના કલમ ૩૦૯ ના પરંતુક દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, રાષ્ટ્રપતિ

અનુબંધમાં દર્શાવ્યા મુજબ ઈન્ડિયન રેલવે એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ કોડ, ખંડ ૨ (પંચમ પુનર્મુદ્રણ) ના નિયમ ૨૫૪૪ માં સુધારો કરવા પ્રસન્ન થાય છે.

આ સુધારો ૧.૪.૧૯૭૯ થી અમલમાં આવશે.

પરિશિષ્ટ

નિયમ ૨૫૪૪

ઉપનિયમ જી(૧) અને જી(૨) ને નીચે મુજબ પ્રતિસ્થાપિત કરી શકાય છે :

જી(૧) "સરેરાશ વેતન-ભથ્થાની ગણતરીના હેતુ માટે :- સુધારેલ વેતનમાનમાં, સંબંધિત સમયગાળા દરમિયાન મેળવેલ મૂળ સરેરાશ વેતનના ૫૫%;"

જી(૨) "ઉપદાન અને/અથવા મૃત્યુ-સહ-નિવૃત્તિ ઉપદાનના હેતુ માટે :- સુધારેલ વેતનધોરણોમાં, સંબંધિત અવધિ દરમિયાન પ્રાપ્ત થયેલ મૂળ સરેરાશ વેતનના ૫૫%."

જે સમયે આ અધિસૂચનાઓ બહાર પાડવામાં આવી હતી, તે સમયે કે. એસ. શ્રીનિવાસન તથા અન્યોએ દાખલ કરેલી ૧૯૮૮ ની ઓ.એ. નં. કે–૨૬૯ ટ્રિબ્યુનલની એર્નાકુલમ બેંચ સમક્ષ બાકી હતી. ઉક્ત અધિસૂચનાઓ બહાર પાડ્યા બાદ, આ મામલાના અરજદારોએ અરજીમાં સુધારો કરીને ઉક્ત અધિસૂચનાઓની માન્યતાને આ હદ સુધી પડકારેલી કે તેમને અનુક્રમે ૧.૦૧.૧૯૭૩ અને ૧.૦૪.૧૯૭૯ થી ભૂતલક્ષી અસર આપવામાં આવી હતી. ૧૯૮૮ ની ઓ.એ. નં. કે–૨૬૯ ટ્રિબ્યુનલની એર્નાકુલમ બેંચ દ્વારા તા. એપ્રિલ ૨.૦૪.૧૯૯૦ ના ચુકાદા દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને વિવાદિત અધિસૂચનાઓને આ હદ સુધી રદ કરવામાં આવી હતી કે નિયમ ૨૫૪૪ માં કરાયેલા સુધારાઓને ભૂતલક્ષી અસર આપવામાં આવી હતી, આ દૃષ્ટિએ કે નિયમમાં કરાયેલા ઉક્ત સુધારાઓ, જેટલી હદ સુધી તેમને ભૂતલક્ષી અસર આપવામાં આવી હતી, તે અન્યાયી, અયોગ્ય અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરનારા હતા. ઉક્ત ચુકાદા સામે ભારત સંઘ દ્વારા ટ્રિબ્યુનલની એર્નાકુલમ બેંચ સમક્ષ દાખલ કરાયેલી પુનર્વિચાર અરજી તા. ૨૫.૦૭.૧૯૯૦ ના આદેશથી ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ઉક્ત ચુકાદા સામે ભારત સંઘ દ્વારા ૧૯૯૦ ની વિશેષ પરવાનગી અરજી નં. ૧૦૩૭૩ દાખલ કરવામાં આવી છે.

એવું જણાય છે કે ટ્રિબ્યુનલની પ્રિન્સિપલ બેન્ચે સી. એલ. માલિક અને અન્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલ ઓ. એ. નં. ૧૫૭૨ ઓફ ૧૯૮૮ માં તા.

૨૩.૧૦.૧૯૯૧ ના તેના ચુકાદા દ્વારા પડકારવામાં આવેલ સૂચનાઓની માન્યતા વિષયક પ્રશ્ન અંગે વિપરીત દષ્ટિકોણ અપનાવ્યો હતો અને એમ ઠરાવ્યું હતું કે નિયમોમાં થયેલા સુધારાથી કર્મચારીઓના નિહિત અધિકારો પ્રભાવિત થયા નથી, કારણ કે સુધારા પહેલાં તેમને પ્રાપ્ત થવાપાત્ર પેન્શન અને નિવૃત્તિ લાભોની કુલ રકમમાં સુધારાયેલા નિયમો દ્વારા ઘટાડો કરવામાં આવ્યો નહોતો. એવું પણ લાગે છે કે ટ્રિબ્યુનલની એર્નાકુલમ બેન્ચનો ઓ. એ. નં. કે–૨૬૯ ઓફ ૧૯૮૮ માં આપેલ અગાઉનો નિર્ણય, જેણે ઓ. એ. નં. ૧૫૭૨ ઓફ ૧૯૮૮ નો નિર્ણય કર્યો હતો તે બેન્ચના ધ્યાન પર લાવવામાં આવ્યો નહોતો. ટ્રિબ્યુનલની પ્રિન્સિપલ બેન્ચના ઉક્ત નિર્ણયનું અનુસરણ ટ્રિબ્યુનલની અમદાવાદ બેન્ચે ઓ. એ. નં. ૩૫૧–૪૨૩ ઓફ ૧૯૮૮ માં તા. ૨૮.૦૨.૧૯૯૨ ના ચુકાદામાં કર્યું હતું. ટ્રિબ્યુનલની અમદાવાદ બેન્ચે પણ ટ્રિબ્યુનલની એર્નાકુલમ બેન્ચના અગાઉના ચુકાદા પર ધ્યાન આપ્યું નહોતું. ટ્રિબ્યુનલની વિવિધ બેન્ચોના પરસ્પર વિસંગત ચુકાદાઓને ધ્યાનમાં રાખીને આ મામલો ટ્રિબ્યુનલની પૂર્ણ બેન્ચને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો હતો. સી. આર. રંગાધમૈયાહ વિ. ચેરમેન, રેલવે બોર્ડ અને અન્ય સંબંધિત મામલાઓમાં તા. ૧૬.૧૨.૧૯૯૩ ના તેના ચુકાદામાં પૂર્ણ બેન્ચે, ટ્રિબ્યુનલની એર્નાકુલમ બેન્ચના મત સાથે સહમતિ દર્શાવતા, નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે :–

(૧) બંધારણની કલમ ૩૦૯ ની જોગવાઈ હેઠળના પરંતુક અનુસાર, રાષ્ટ્રપતિને ભૂતલક્ષી અસરથી નિયમો જાહેર કરવાની સત્તા છે. તેમ છતાં, આ સત્તા એ શરતને આધીન છે કે એવા નિયમો બંધારણના ભાગ ૩ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલા કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરતા ન હોય.

(૨) પેન્શન એક મૂલ્યવાન અધિકાર છે, જે સરકારી કર્મચારી કમાય છે. તે ન તો દાન છે અને ન તો બક્ષીસ છે. સરકારી કર્મચારી સેવા પરથી નિવૃત્ત થાય તે તારીખે તેને પેન્શન તથા અન્ય નિવૃત્તિ લાભો મેળવવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે. નિવૃત્તિ બાદ આવા મૂલ્યવાન નિહિત અધિકારથી વંચિત કરવું સ્પષ્ટપણે અયોગ્ય, મનસ્વી અને તેથી સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરનાર છે.

(૩) વેતનધોરણોના પુનર્વિચારથી રનિંગ સ્ટાફના સભ્યોના વેતનધોરણોમાં ૧.૦૧.૧૯૭૩થી વધારો કરવામાં આવ્યો હતો. નિયમ ૨૫૪૪ હેઠળ રનિંગ સ્ટાફના સભ્યોને, તેઓ પ્રાપ્ત કરતા આવેલ રનિંગ ભથ્થાને વેતન અને અન્ય ભથ્થાઓના મહત્તમ ૭૫% સુધીની મર્યાદાને આધીન રહી ધ્યાનમાં લઈને, તેમના વેતન અને નિવૃત્તિ લાભોની ગણતરી કરાવવાનો હક છે.

(૪) તા. ૫.૧૨.૧૯૮૮ની સૂચનાઓ દ્વારા નિયમ ૨૫જ્જમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ૧/૦૧/૧૯૭૩ થી ૩.૦૪.૧૯૭૯ સુધી મહત્તમ ૪૫% અને ૧.૦૪.૧૯૭૯થી બાદમાં ૫૫% નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હતા. જેઓ ૧/૦૧/૧૯૭૩ થી ૫.૧૨.૧૯૮૮ દરમિયાન નિવૃત્ત થયા હતા, તેઓ તે સમયે જે રીતે નિયમ ૨૫જ૪ અમલમાં હતો તે મુજબ, પેન્શન અને નિવૃત્તિ લાભોની ગણતરીના પ્રશ્નમાં તેમના પગાર અને અન્ય ભથ્થાંના મહત્તમ ૭૫% સુધી રનિંગ ભથ્થું ગણતરીમાં લેવા હકદાર હતા. કારણ કે તેમનો પગાર ૧.૦૧.૧૯૭૩થી અમલમાં આવતા સુધારવામાં આવ્યો હતો, ૭૫%ની મર્યાદા તે વધારેલા પગાર અને અન્ય ભથ્થાંના સંદર્ભે નક્કી થવાની હતી, જે તેઓ ૧.૦૧.૧૯૭૩થી અમલમાં આવેલા ૧૯૭૩ના નિયમો અનુસાર મેળવવા હકદાર બન્યા હતા.

(૫) જ્યારે મહત્તમ મર્યાદા ૧.૦૪.૧૯૭૯ સુધી ૭૫%માંથી ઘટાડી ૪૫% કરવામાં આવી અથવા ૧.૦૪.૧૯૭૯થી ૫૫%ના દરે કરવામાં આવી, ત્યારે પેન્શન અને નિવૃત્તિ લાભો મેળવવાના પ્રશ્નમાં ૧.૦૧.૧૯૭૩ અને ૪.૧૨.૧૯૮૮ વચ્ચે નિવૃત્ત થયેલ તમામ વ્યક્તિઓના નિહિત હક્કો પર પ્રતિકૂળ અસર પડી.

(૬) જેઓ ૧.૦૧.૧૯૭૩ અને ૪.૧૨.૧૯૮૮ વચ્ચે નિવૃત્ત થયા હતા, તેમણે તે સમયે અમલમાં રહેલા સાંવિધાનિક નિયમો અનુસાર પેન્શનની ગણતરી કરાવવાનો હક પ્રાપ્ત કર્યો હતો. તેઓ નિવૃત્ત થયા તે સમય સુધી પગારનું પુનરીક્ષણ અમલમાં આવી ગયું હોવાથી, સુધારેલ પગાર અને સુધારેલ પગાર તથા ભથ્થાંના મહત્તમ ૭૫% ની મર્યાદા હેઠળનું રનિંગ ભથ્થું જ ગણતરીમાં લેવુ આવશ્યક હતું.

(૭) તેમની તરફેણમાં ૧.૦૧.૧૯૭૩ અને ૪.૧૨.૧૯૮૮ ની વચ્ચે તેમની નિવૃત્તિ સમયે જે હક ઉપાર્જિત થયો હતો, તેને ૫.૧૨.૧૯૮૮ ના રોજ નિયમોમાં પૂર્વલક્ષી અસરથી સુધારો કરીને, પેન્શન માટે પાત્ર થતી રનિંગ ભથ્થાની મહત્તમ મર્યાદા ઘટાડવા દ્વારા પ્રભાવિંત કરવાનો પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો હતો.

(૮) એર્નાકુલમ ખંડપીઠે યોગ્ય રીતે ઘોષિત કર્યું હતું કે સુધારેલ જોગવાઈઓને જેટલી હદ સુધી પૂર્વલક્ષી અસર આપવામાં આવી છે, તે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાને કારણે રદબાતલ છે.

ટ્રિબ્યુનલની પૂર્ણ પીઠના ઉક્ત નિર્ણયના આધારે, બેંગલોર, હૈદરાબાદ, અલ્હાબાદ, જબલપુર, જયપુર, મદ્રાસ અને એર્નાકુલમ સ્થિત ટ્રિબ્યુનલની અન્ય પીઠોએ પણ એ જ આધારોએ રાહત આપતા આદેશો કર્યા છે. આ અપીલો

અને વિશેષ અનુમતિ અરજીઓ ટ્રિબ્યુનલની પૂર્ણ પીઠના નિર્ણય તથા ટ્રિબ્યુનલની તે અન્ય પીઠોના નિર્ણયો વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવી છે. આમાંથી કેટલીક બાબતો અદાલતના ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની પીઠ સમક્ષ ૨૮.૦૩.૧૯૯૫ના રોજ રજૂ કરવામાં આવી હતી અને તે તારીખે નીચેનો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો :–

> વર્તમાન કેસમાં બે પ્રશ્નો ઊભા થાય છે, એટલે કે, (૧) જ્યાં સુધી સરકારી કર્મચારીનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી નિહિત અથવા પ્રાપ્ત અધિકારોની સંકલ્પના શું છે, અને (૨) શું નિહિત અથવા પ્રાપ્ત અધિકારોને અનુચ્છેદ ૩૦૯ ની જોગવાઈના ઉપબંધ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા અથવા તે અનુચ્છેદ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા અધિનિયમ દ્વારા ભૂતલક્ષી અસરથી છીનવી શકાય છે કે નહીં, અને તેમમાંથી કયા અધિકારો અને કેટલી હદ સુધી.

> અમે નિષ્કર્ષે પહોંચીએ છીએ કે રોશન લાલ ટંડન વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૧૮૫; બી. એસ. વાડેરા વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૧૯૬૮) ૩ એસ.સી.આર. ૫૭૫ અને સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિ. રમણ લાલ કેશવ લાલ સોની, (૧૯૮૩) ૨ એસ.સી.આર. ૨૮૭ માં સંવિધાન પીઠના નિર્ણયોને, વધારામાં પી. ડી.

અગરવાલ વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ. પી., (૧૯૮૭) ૩ એસ.સી.સી. ૬૨૨ અને કે. નારાયણ વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, ૧૯૯૪ સપ્લિ. (૧) એસ.સી.સી. ૪૪ : (૧૯૯૩ એ.આઇ.આર.(એસ.સી.ડબલ્યુ.) ૩૧૦૬) માં દ્વિ–ન્યાયાધીશ પીઠના નિર્ણય ઉપરાંત, એક્સ–કેપ્ટ. કે. સી. અરોરા વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, (૧૯૮૪) ૩ એસ.સી.આર. ૬૨૩ અને કે. નેગરાજ વિ. સ્ટેટ ઓફ આંધ્ર પ્રદેશ, (૧૯૮૫) ૧ એસ.સી.સી. ૫૨૩ માં ત્રિ–ન્યાયાધીશ પીઠના બે નિર્ણયોથી સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે; પ્રાથમિક દ્રષ્ટિએ, આ સમજૂતીઓ ઉક્ત સંવિધાન પીઠના નિર્ણયોના સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંત ની વિરુદ્ધ જાય છે. અમે ત્રિ–ન્યાયાધીશ પીઠ તરીકે બેસીને ઉક્ત વિસંગતિનો નિવેડો લાવી શકીએ તેમ નથી. તેથી, આ બાબતને વધુ વિશાળ પીઠ સમક્ષ મોકલવું આવશ્યક બન્યું છે. અનુરૂપ, અમે આ અપીલોને પાંચ માનનીય ન્યાયાધીશોની પીઠ સમક્ષ સંદર્ભિત કરીએ છીએ."

આ રીતે આ બાબતો આ ખંડપીઠ સમક્ષ રજૂ થઈ છે.

શ્રી કે. એન. ભટ્ટ, વિદ્વાન વધારાના સોલિસિટર જનરલે, પ્રથમ તબક્કે, એવો આગ્રહ કર્યો છે કે દિનાંક ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ અને ૨૩.૦૬.૧૯૭૬ ના આદેશો કાર્યપાલક સૂચનાઓના સ્વરૂપના ન હતા, પરંતુ ઇન્ડિયન રેલ્વે એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ

કોડના નિયમ ૧૫૭ હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રેલ્વે બોર્ડ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદેસરના નિયમો હતા અને તેમનો પરિણામ નિયમ ૨૫૪૪ માં સુધારો કરવાનો હતો. આ દલીલ યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયાની તરફથી આ અદાલતમા પ્રથમ વખત ઉઠાવવામાં આવી છે. તે ૧૯૮૫ ના નં. ટી–૩૧૦ માં ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી નહોતી અને તે મામલામાં ટ્રિબ્યુનલનો દિનાંક ૬.૦૮.૧૯૭૬ નો ચુકાદો આ આધાર પર આગળ વધે છે કે દિનાંક ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ નો આદેશ કાર્યપાલક સૂચનાઓના સ્વરૂપનો છે અને તે આધારે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ઉક્ત આદેશ આ કારણસર રદ કરવામાં આવ્યો હતો કે કાર્યપાલક સૂચનાઓ કાયદેસરના નિયમોમાં સુધારો કરી શકતી નથી અથવા તેમને ક્ષીણ બનાવી શકતી નથી. ટ્રિબ્યુનલનો ઉક્ત ચુકાદો અંતિમ બની ગયો છે. આ દલીલ ટ્રિબ્યુનલની પૂર્ણ પીઠ સમક્ષ પણ ઉઠાવવામાં આવી નહોતી. દિનાંક ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ અને ૨૩.૦૬.૧૯૭૬ ના આદેશો બહાર પાડતી વખતે રેલ્વે બોર્ડ ઈન્ડિયન રેલ્વે એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ કોડના નિયમ ૧૫૭ હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી રહ્યું હતું કે નહીં, તે પ્રશ્ન માત્ર કાનૂની પ્રશ્ન નથી. સંબંધિત તથ્યોના અભાવે તેનો નિર્ણય કરી શકાતો નથી. વધુમાં, વિવાદિત દિનાંક ૫.૧૨.૧૯૮૮ ની સૂચનાઓ, જેના દ્વારા નિયમ ૨૫૪૪ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે, તે આ આધાર પર આગળ વધે છે કે દિનાંક ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ અને ૨૩.૦૬.૧૯૭૬ ના આદેશો કાર્યપાલક સૂચનાઓના સ્વરૂપના હતા.

નીચેનો સ્પષ્ટીકરણ જી.એસ.આર. ૧૧૪૩ (ઈ) ની સૂચના નીચે જોડવામાં આવ્યો છે, જેમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે :–

"સ્પષ્ટીકરણ :

ભારતીય રેલવે સ્થાપના સંહિતા, ખંડ ૨ (પાંચમી પુનર્મુદ્રણ) ના નિયમ ૨૫૪૪ માં રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરીથી ૧–૧–૭૩થી અમલમાં આવેલા વહીવટી નિર્દેશો દ્વારા ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે. ત્રીજા કેન્દ્રીય વેતન પંચ દ્વારા ભલામણ કરાયેલા સુધારેલ વેતનધોરણો અમલમાં મૂકવાના કારણે આ નિર્દેશો જરૂરી બન્યા હતા. આ સુધારાનો હેતુ એ જ તારીખથી, જેના રોજ આ નિર્દેશો જારી કરવામાં આવ્યા હતા, તે વહીવટી નિર્દેશોને વૈધાનિક બળ આપવાનો છે."

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

સમાન સ્પષ્ટીકરણ સૂચના જી.એસ.આર. ૧૧૪૪ (ઈ) ની નીચે સંલગ્ન કરવામાં આવ્યું છે. વિવાદિત સૂચનાઓની નીચે સંલગ્ન સ્પષ્ટીકરણમાં કરાયેલા તે નિવેદનને ધ્યાનમાં લેતાં કે નિયમ ૨૫૪૪ માં અગાઉ વહીવટી સૂચનાઓ દ્વારા ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો અને સુધારાઓનો હેતુ તે વહીવટી સૂચનાઓને વૈધાનિક બળ આપવાનો છે, તેથી વિદ્વાન વધારાના સોલિસિટર જનરલ દ્વારા

રજૂ કરવામાં આવેલો આ દાવો કે દિનાંક ૨૨.૦૩.૧૯૭૬ અને ૨૩.૦૬.૧૯૭૬ ના આદેશો વૈધાનિક નિયમો હતા, સ્વીકારી શકાય તેમ નથી.

તેથી, જે પ્રશ્નનું પરિક્ષણ કરવાનું જરૂરી બને છે તે એ છે કે આક્ષેપિત અધિસૂચનાઓ દ્વારા નિયમ ૨૫૪૪ માં કરવામાં આવેલા સુધારા, જ્યાં સુધી તેમને ૧.૦૧.૧૯૭૩ અને ૧ એપ્રિલ, ૧૯૭૯ થી અમલમાં મૂકવામાં આવ્યા છે, ત્યાં સુધી, શું બંધારણના કલમ ૩૦૯ ના પ્રાવધાન હેઠળ નિયમો બનાવવાની સત્તાનો માન્ય ઉપયોગ તરીકે ગણાવી શકાય.

રોશન લાલ ટંડન વિ./ ભારત સંઘ, (૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૧૮૫ માં બંધારણીય પીઠ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયના આધારે, વિદ્વાન અતિરિક્ત સોલિસિટર જનરલે દલીલ કરી છે કે સરકાર અને તેના સેવકો વચ્ચેનો સંબંધ માલિક અને નોકર વચ્ચેની સામાન્ય સેવાના કરાર જેવો નથી, પરંતુ તે દરજ્જાની પ્રકૃતિનો છે. એમ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે કોઈ પદ અથવા હોદ્દા પર નિમણૂક થયા પછી, સરકારી સેવકને એક દરજ્જો પ્રાપ્ત થાય છે અને તેના હકો તથા ફરજો હવે બંને પક્ષોની સંમતિથી નક્કી થતા નથી, પરંતુ કાયદા અથવા કાનૂની નિયમો દ્વારા નક્કી થાય છે, જે સરકાર દ્વારા એકતરફી રીતે બનાવવામાં અને બદલવામાં આવી શકે છે, અને સરકારી સેવકને પોતાની સેવાની શરતો અંગે કોઈ સ્થાપિત હક હોતો નથી. વિદ્વાન અતિરિક્ત સોલિસિટર જનરલે

આગળ વધુ રજૂ કર્યું છે કે બંધારણના કલમ ૩૦૯ ની જોગવાઈને અનુસર્તા પરંતુક હેઠળ રાષ્ટ્રપતિને પ્રદાન કરાયેલ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને બનાવવામાં આવેલા નિયમોને વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવેલા અધિનિયમ જેટલો જ પ્રભાવ છે અને આવા નિયમોને આગલા સમયથી તેમજ ભૂતલક્ષી રીતે અમલમાં મૂકી શકાય છે. ઉક્ત રજૂઆતના સમર્થનમાં બી. એસ. વાડેરા વિ./ ભારત સંઘ, (૧૯૬૮) ૩ એસ.સી.આર. ૫૭૫ માં બંધારણીય પીઠના નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. રજૂઆત એ છે કે કારણ કે સરકારી સેવકને તેની સેવાની શરતો અને પરિસ્થિતિઓમાં કોઈ સ્થાપિત હક નથી અને ઉક્ત શરતોમાં કલમ ૩૦૯ ના પરંતુક હેઠળ બનાવાયેલા નિયમો દ્વારા ભૂતલક્ષી અસરથી ફેરફાર કરી શકાય છે, તેથી કોઈ નિયમના ભૂતલક્ષી અમલને એ આધાર પર પડકારી શકાય નહીં કે તે સરકારી સેવકનો કોઈ સ્થાપિત હક છીનવી લે છે.

તેમાં કોઈ શંકા નથી કે એકવાર કોઈ વ્યક્તિ સરકાર હેઠળ સેવામાં જોડાય પછી તેના અને સરકાર વચ્ચેનો સંબંધ કરારાત્મક હોવા કરતાં હોદ્દાગત સ્વરૂપનો બને છે અને તે નોકરીમાં રહેલો હોય ત્યારે તેની સેવાની શરતો કાયદા અથવા કાયદેસર નિયમોથી નિયંત્રિત થાય છે, અને કર્મચારીઓની સંમતિ વિના તેમાં એકતરફી ફેરફાર કરવામાં આવી શકે છે. આ બાબત આ અદાલતે રોશન લાલ ટંડન, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૮૮૯ (ઉપરોક્ત) તેમજ સ્ટેટ ઑફ જમ્મુ એન્ડ કાશ્મીર વિ. ત્રિલોકી નાથ ખોસા, (૧૯૭૪) ૧ એસ.સી.આર. ૭૭૧

ના પૃષ્ઠ ૭૭૯, ૭૮૦ પર : (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ એસ.સી. ૧ ના પૃષ્ઠ ૮ અને ૯ પર) માં એમ ઠરાવ્યું છે. તેમ છતાં, ઉલ્લેખનીય છે કે રોશન લાલ ટંડન (ઉપરોક્ત) કેસમાં અરજદાર પોતાની સેવા કરાર હેઠળના અધિકારોનો આશ્રય લઈ રહ્યો હતો અને તે દલીલ અદાલતે નીચે મુજબના નિરીક્ષણો સાથે નામંજૂર કરી હતી :–

> "અતએવ, અમારું એવું મત છે કે અરજદારને તેની સેવાની શરતો અંગે કોઈ નિહિત કરારાત્મક હક પ્રાપ્ત નથી અને અરજદાર તરફના વકીલ આ કેસના આ પાસા અંગે પોતાની રજૂઆતને સમર્થિત કરવામાં અસામર્થ્ય રહ્યા છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

બી. એસ. વડેરા (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૯ એસ.સી. ૧૧૮) (ઉપરોક્ત) મામલે, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે અનુચ્છેદ ૩૦૯ ના ઉપબંધ હેઠળ બનાવાયેલા નિયમોને અનુચ્છેદ ૩૦૯ ના મુખ્ય ભાગ હેઠળ યોગ્ય વિધાનમંડળે બનાવેલા અધિનિયમની જોગવાઈઓના આધિન અસર થાય છે; જો યોગ્ય વિધાનમંડળે અનુચ્છેદ ૩૦૯ હેઠળ અધિનિયમ પસાર કર્યો હોય, અને તે વિષય પર યોગ્ય વિધાનમંડળનો કોઈ અધિનિયમ ન હોય તો અનુચ્છેદ ૩૦૯ ના ઉપબંધ હેઠળ બનાવાયેલા નિયમોને ભાવિ અસર તેમજ ભૂતલક્ષી અસર બન્ને પૂર્ણપણે આપવાની રહે છે. યોગ્ય વિધાનમંડળને અનુચ્છેદ ૩૦૯ હેઠળ કાયદો

ઘડવાની સત્તાનો ઉપયોગ બંધારણની જોગવાઈઓના આધિન કરીને જ કરવો પડે છે, તેથી અનુચ્છેદ ૩૦૯ ના ઉપબંધ હેઠળ નિયમો બનાવવાની સત્તાનો ઉપયોગ પણ બંધારણની જોગવાઈઓના આધિન કરીને જ કરવો પડે. તેથી, અદાલતે આ મુજબ જણાવ્યું છે :–

> ઉપર દર્શાવેલ મર્યાદાઓ સિવાય, આવા નિયમોની અમલવારીના વ્યાપ અંગે અનુચ્છેદ ૩૦૯ ના પરંતુક દ્વારા અન્ય કોઈ મર્યાદા લાદવામાં આવેલી નથી. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, જો આવા નિયમો યોગ્ય સત્તાધિકારી દ્વારા બનાવવામાં આવ્યા હોય, તો ભાગ ૩ અથવા અન્ય કોઈ બંધારણીય જોગવાઈના ભંગ જેવા આધારોએ તેમને પડકારી શકાય તેવી સ્થિતિ સિવાય, તેમનો અમલ કરવો જ પડશે.

આનો અર્થ એવો થાય છે કે, કલમ ૩૦૯ની શરતના પરંતુક હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને રાષ્ટ્રપતિ ભાવિપ્રભાવી અથવા ભૂતપ્રભાવી અસર ધરાવતા નિયમો બનાવી શકે છે, તેમ છતાં સંવિધાનની જોગવાઈઓના, જેમાં સંવિધાનના ભાગ ૩માં સમાવિષ્ટ મૂળભૂત અધિકારોનો પણ સમાવેશ થાય છે, ભંગના આધારે ઉક્ત નિયમો પડકારપાત્ર બની શકે છે.

ટ્રિલોકી નાથ ખોસા (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ એસ.સી. ૧) (ઉપરોક્ત) માં, સહાયક ઇજનેરની પદવીમાંથી કાર્યકારી ઇજનેરની પદવી પર બઢતી માટેની પાત્રતાનું માપદંડ બદલતા નિયમો ઘડવામાં આવ્યા હતા અને આ જ નિયમો બન્યાની તારીખે સેવામાં રહેલા સહાયક ઇજનેરોએ પૂર્વલક્ષી અમલના આધારે તેને પડકાર્યા હતા. ઉક્ત દલીલ નકારી કાઢતાં, આ અદાલતે કહ્યું હતું :–

> માત્ર એ કારણસર કે કોઈ સેવા નિયમ હાલના કર્મચારીઓ પર લાગુ પડે છે, તેના પ્રવર્તનને પૂર્વલક્ષી ગણાવવું ખોટું છે. એવો નિયમ, જે બઢતીના હેતુસર આવા કર્મચારીઓનું વર્ગીકરણ કરે છે, તે નિશ્ચિતપણે એવા કર્મચારીઓ પર લાગુ પડે છે જેઓ નિયમ ઘડાયા પહેલાં સેવામાં પ્રવેશ્યા હતા, પરંતુ તે ભાવિમાં કાર્ય કરે છે, એ અર્થમાં કે તે પહેલેથી સેવામાં રહેલા કર્મચારીઓના બઢતીના ભાવિ અધિકારને નિયમિત કરે છે. વિવાદિત નિયમો પહેલેથી આપવામાં આવેલી બઢતીને પાછી ખેંચતા નથી અથવા પહેલેથી મંજૂર કરાયેલ પગારધોરણ ઘટાડતા નથી. તેઓ ગુણાત્મક ધોરણ નક્કી કરીને વર્ગીકરણની જોગવાઈ કરે છે, અને તે ધોરણનું માપદંડ શૈક્ષણિક લાયકાત છે. એવા વિચારાધાર પર આધારિત વર્ગીકરણ ભેદભાવના દોષથી ગ્રસ્ત છે કે કેમ તે જુદો પ્રશ્ન છે, જેના પર અમે અત્યારે વિચાર કરીશું; પરંતુ નિશ્ચિતપણે, નિયમને પહેલાંથી પૂર્વલક્ષી માની લેવો અને ત્યારબાદ ભૂતકાળ સુધી તેનો પ્રભાવ વિસ્તરે

છે તેથી તે સમાન અવસરની બાંયધરીનું ઉલ્લંઘન કરે છે એવા કારણસર તેને રદ કરવો યોગ્ય નથી. જો સેવાની શરતોને નિયંત્રિત કરતા નિયમો ક્યારેય પહેલેથી સેવામાં રહેલા કર્મચારીઓના અહિતમાં કાર્ય કરી શકતા ન હોય, તો નિવૃત્તિ વય અચલ જ રહી હોત અને જાહેર હિતમાં ફરજિયાત નિવૃત્તિની યોજનાઓ પૂર્વલક્ષિતાના શિલાખંડ પર નિષ્ફળ ગઈ હોત. પરંતુ સેવા નિયમોનો એવો અર્થ નિષ્પન્ન થતો નથી અને માત્ર એટલા માટે કે તેઓ હાલના કર્મચારીઓને અસર કરે છે, તેમને પૂર્વલક્ષી કહેવું તેમનું સાચું વર્ણન પણ નથી.

તેથી એવું કહી શકાય કે જે કોઈ નિયમ ભવિષ્યમાં અમલમાં આવે છે અને પહેલેથી જ સેવામાં રહેલાં વ્યક્તિઓના ભવિષ્યના અધિકારોને નિયંત્રિત કરે છે, તેને માત્ર પશ્ચાદવર્તી અસરના આધાર પર સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬નું ઉલ્લંઘન કરે છે એમ કહી પડકારવામાં આવી શકતો નથી; પરંતુ જે નિયમ પૂર્વવર્તી તારીખથી અગાઉથી આપવામાં આવેલ અથવા ભોગવાયેલ લાભ, ઉદાહરણરૂપે, બઢતી અથવા વેતનધોરણ, પાછો ફેરવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તેને જેટલી હદ સુધી તે પ્રતિપ્રભાવિત રીતે કાર્ય કરે છે, તેટલી હદ સુધી સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬નું ઉલ્લંઘન કરે છે એમ કહી પડકારવામાં આવી શકે છે.

બી. એસ. યાદવ વિ. પંજાબ રાજ્ય, (૧૯૮૧) ૧ એસ.સી.આર. ૧૦૨૪ માં, આ અદાલતની બંધારણીય પીઠે, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૦૯ ની જોગવાઈના પ્રાવધાન હેઠળ રાજ્યપાલ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી સત્તા કાર્યપાલક સત્તા નહીં પરંતુ વિધાન સત્તાના લક્ષણો ધરાવે છે અને તે જોગવાઈ હેઠળ બનાવાયેલા નિયમોને પૂર્વપ્રભાવી અમલ આપવો તેમના માટે ખુલ્લો છે, એમ ઠરાવતાં જણાવ્યું છે કે જ્યારે પૂર્વપ્રભાવી અસર લાંબા ગાળા સુધી વિસ્તરે છે, ત્યારે નિંયમો કઈ તારીખથી અમલમા લાવવામાં આવે છે તે તારીખનો, નિયમોના સ્વરૂપ પરથી જ અથવા બાહ્ય પુરાવા દ્વારા, નિયમોમાં સમાવાયેલ જોગવાઈઓ સાથે વાજબી સંબંધ હોવાનું દર્શાવવું આવશ્યક છે.

ગુજરાત રાજ્ય વિ. રમણલાલ કેશવલાલ સોની, (૧૯૮૩) ૨ એસ.સી.આર. ૨૮૭, જેનો નિર્ણય અદાલતની બંધારણીય પીઠ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો, તેમાં પ્રશ્ન એવો હતો કે ગુજરાત પંચાયત અધિનિયમ, ૧૯૬૧ હેઠળ ગ્રામ અને નગર પંચાયતોના સચિવો, અધિકારીઓ અને સેવકો તરીકે પંચાયત સેવામાં ફાળવાયેલા પૂર્વ મંત્રાલયીન કર્મચારીઓનો સરકારી કર્મચારીઓ તરીકેનો દરજ્જો, ઉક્ત અધિનિયમમાં ૧૯૭૮માં ભૂતલક્ષી સુધારો કરીને સમાપ્ત કરી શકાય કે નહીં. ઉક્ત સુધારાને બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૧ અને ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતો હોવાના આધારે રદ કરતાં, આ અદાલતે આમ જણાવ્યું હતું :-

વિધાનમંડળને નિઃસંદેહ એવું કાનૂન બનાવવાની સત્તા છે કે જે ભૂતલક્ષી અસરથી અમલમાં આવી, વર્તમાન કાયદાઓ હેઠળ પ્રાપ્ત થયેલ કોઈ પણ સ્થાપિત અધિકારને દૂર કરે અથવા ક્ષતિગ્રસ્ત કરે; પરંતુ કારણ કે કાયદાઓ લખિત બંધારણ હેઠળ બનાવવામાં આવે છે અને તેમને બંધારણના શું કરવું અને શું ન કરવું એવા નિર્દેશો સાથે સુસંગત હોવું આવશ્યક છે, તેથી આગાહીમૂલક હોય કે ભૂતલક્ષી, એવો કોઈ કાયદો બનાવી શકાતો નથી જે મૂળભૂત અધિકારોના વિરોધમાં જાય. કાયદાએ આજના દિવસે બંધારણની આવશ્યકતાઓનું પાલન કરવું જ પડે, અને તે કરતાં પક્ષકારોના આજદિન સુધી સંચિત થયેલા અથવા પ્રાપ્ત થયેલા અધિકારોનો હિસાબ લેવો પડે. કાયદો એવું કહી શકતો નથી કે, વીસ વર્ષ પહેલાં પક્ષકારોને કોઈ અધિકારો ન હતા, તેથી જો કાયદાને વીસ વર્ષ પૂર્વલક્ષી તારીખ આપવામાં આવે તો બંધારણની આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ થયેલી ગણાશે. અમને આજના અધિકારો સાથે લેવાદેવા છે, ગતકાલના નથી. વિધાનમંડળ આજે એવું કાનૂન બનાવી શકતું નથી કે જે વીસ વર્ષ પહેલાં અસ્તિત્વમાં રહેલી પરિસ્થિતિના સંદર્ભમાં હોય અને તે વીસ વર્ષના પ્રવાહમાં બનેલ ઘટનાઓની ગતિ તથા તે દરમિયાન સંચિત થયેલા બંધારણીય અધિકારોની અવગણના કરે. એવું કરવું અત્યંત મનસ્વી, અયુક્તિસંગત અને ઈતિહાસના ઈનકાર સમાન ગણાશે." (પૃષ્ઠો ૩૧૯–૩૨૦) (એસ.સી.આર.ના) : .

રામણ લાલ કેશવ લાલ સોની, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૪ એસ.સી. ૧૬૧ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતની બંધારણીય પીઠનો ઉક્ત નિર્ણય આ અદાલતની વિવિધ વિભાગીય પીઠોએ અનુસર્યો છે.

આમાંથી ઘણા નિર્ણયો માં "અધિષ્ઠિત હકો" અથવા "સંચિત હકો" જેવા પ્રયોગોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે પડકારાયેલ જોગવાઈઓને પૂર્વલક્ષી અમલ આપવામાં આવ્યો હતો જેથી કર્મચારીઓની બઢતી, જેઠાઈ, સ્થાયી નિમણૂક વગેરે બાબતોમાં પ્રતિકૂળ અસર પડે. ઉક્ત પ્રયોગોનો ઉપયોગ તેવા હકના સંદર્ભમાં કરવામાં આવ્યો છે, જે સંબંધિત નિયમ હેઠળ પ્રાપ્ત થતો હતો અને જેને પૂર્વવર્તી તારીખથી બદલવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે દ્વારા તે સમયે અમલમાં રહેલા નિયમ હેઠળ ઉપલબ્ધ લાભો છીનવી લેવામાં આવ્યા હતા. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે એવો સુધારો, જેને પૂર્વલક્ષી અમલ આપવામાં આવ્યો હોય અને જેનો પરિણામ હાલના નિયમ હેઠળ કર્મચારીને પહેલેથી જ ઉપલબ્ધ લાભને છીનવી લેવાનો થતો હોય, તે મનસ્વી, ભેદભાવપૂર્ણ અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ ખાતરી આપવામાં આવેલા હકોનો ભંગ કરનાર છે. અમે એવું માનવામાં અસમર્થ છીએ કે આ નિર્ણયો રોશન લાલ ટંડન (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૮૮૯) (ઉપરોક્ત); બી. એસ. યાદવ (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી. ૫૬૧)

(ઉપરોક્ત) અને રમણ લાલ કેશવ લાલ સોની (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૪ એસ.સી. ૧૬૧) (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયો સાથે સુસંગત નથી.

આ કેસોમાં અમે કર્મચારીઓને તેમની નિવૃત્તિ પછી ચૂકવવાપાત્ર પેન્શન અંગે સંકળાયેલા છીએ. આક્ષેપિત સૂચનાઓ જારી થયેલી તારીખે પ્રતિવાદીઓ હવે સેવામાં રહ્યા નહોતા. નિયમોમાં કરાયેલા સુધારાઓનો અમલ માત્ર ભવિષ્યકાળ માટે મર્યાદિત નથી. આક્ષેપિત સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવેલી તારીખે જે કર્મચારીઓ પહેલેથી જ નિવૃત્ત થઈ ચૂક્યા હતા અને હવે સેવામાં રહ્યા નહોતા, તેઓ પર પણ આ સુધારાઓ લાગુ પડે છે.

દેઓકીનંદન પ્રસાદ વિ. બિહાર રાજ્ય, ૧૯૭૧ (સપ્લ.) એસસીઆર ૬૩૪ માં, જેનો નિર્ણય બંધારણીય પીઠ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો, તેમાં આ રીતે સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યો છે :-

> "પેન્શન સરકારની મરજી અને પ્રસન્નતા પર ચૂકવવાની કોઈ બક્ષિસ નથી અને બીજી તરફ, પેન્શનનો હક સરકારી સેવકમાં નિવેશિત એક મૂલ્યવાન હક છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

તે કેસમાં પેન્શન મેળવવાનો અધિકાર સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧(૧) અને ૧૯(૧)(એફ) હેઠળ સંપત્તિ તરીકે ગણવામાં આવ્યો હતો.

ડી. એસ. નકારા વિ. યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા, (૧૯૮૩) ૨ એસ.સી.આર. ૧૬૫ માં, આ અદાલતે, દેવકીનંદન પ્રસાદ (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૧ એસ.સી. ૧૪૦૯) (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયની નોંધ લીધા બાદ, આ રીતે જણાવ્યું છે :-

> ભારતમાં જે રીતે સરકારના કર્મચારીઓ અને રક્ષા કર્મચારીઓને પેન્શન આપવામાં આવે છે, તે ભૂતકાળમાં આપવામાં આવેલી સેવાની વળતરરૂપે હોવાનું જણાય છે. તેમ છતાં, ડોજ વિ. બોર્ડ ઑફ એજ્યુકેશન કેસમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે પેન્શન વેતનને અત્યંત સમાન સ્વરૂપ ધરાવે છે, કારણ કે તે નિયોક્તા દ્વારા આપવામાં આવતી ચુકવણી છે, તે ભૂતકાળની સેવાના પ્રતિફળરૂપે ચૂકવવામાં આવે છે અને ગ્રહિતાને જીવનનિર્વાહના ખર્ચોને પહોંચી વળવામાં સહાય કરવાનો હેતુ સાધે છે.
>
> આ પ્રમાણે, સરકારી કર્મચારીને ચૂકવવાપાત્ર પેન્શન લાંબી અને કાર્યક્ષમ સેવા બજાવવાથી પ્રાપ્ત થાય છે અને તેથી તેને વળતરનો અથવા બજાવેલી સેવાનો મુલતવી રાખેલ ભાગ કહી શકાય.

આ અદાલત દ્વારા એ પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે પેન્શનની ગણતરી માટે ધ્યાને લેવાપાત્ર પરિલાભો નિવૃત્તિના સમયે ચૂકવવાપાત્ર વેતનભથ્થાંના આધારે જ ગણવામાં આવવાના છે.

ભારતીય રેલવે સ્થાપના સંહિતાના નિયમ ૨૩૦૧ માં આ સિદ્ધાંતનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં નીચે મુજબ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે :–

> પેન્શનપાત્ર રેલવે સેવકનો પેન્શન અંગેનો દાવો તે સરકારની સેવા પરથી રાજીનામું આપે અથવા તેને સેવામાથી મુક્ત કરવામાં આવે તે સમયે અમલમાં રહેલા નિયમો દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે.

આ કેસોમાં પ્રતિવાદીઓ એવા કર્મચારીઓ છે જેઓએ ૧.૦૧.૧૯૭૩ પછી અને ૫.૧૨.૧૯૮૮ પહેલાં નિવૃત્તિ લીધી હતી. ભારતીય રેલવે સ્થાપના સંહિતાના નિયમ ૨૩૦૧ મુજબ તેઓ નિવૃત્તિના સમયે અમલમાં રહેલા નિયમ ૨૫૪૪ અનુસાર તેમની પેન્શનની ગણતરી કરાવવાના હકદાર છે. તે સમયે ઉક્ત નિયમમાં એવું નિર્ધારિત હતું કે પેન્શન અને અન્ય નિવૃત્તિ લાભોની ગણતરી માટે સરેરાશ વેતનભથ્થાં નક્કી કરતી વખતે, અન્ય વેતનભથ્થાંના મહત્તમ ૭૫% સુધી મર્યાદિત રનિંગ ભથ્થાને ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ. પ્રતિવાદી–

કર્મચારીઓને તેમની પેન્શન આવી રીતે ગણતરી કરાયેલ સરેરાશ વેતનભથ્થાંના આધાર પર નક્કી કરાવવાનો જે હક છે, તે ૫.૧૨.૧૯૮૮ની વિવાદિત સૂચનાઓ દ્વારા નિયમ ૨૫જ્જમાં કરવામાં આવેલા સુધારાઓથી છીનવી લેવાઈ રહ્યો છે, કારણ કે મહત્તમ મર્યાદા ૧/૦૧/૧૯૭૩ થી ૩૧.૦૩.૧૯૭૯ સુધીના સમયગાળામાં ૭૫%માંથી ઘટાડીને ૪૫% કરવામાં આવી છે અને ૧.૦૪.૧૯૭૯થી આગળ માટે ૫૫% કરવામાં આવી છે. પરિણામે, પ્રતિવાદીઓને તેમની નિવૃત્તિના સમયે અમલમાં રહેલા નિયમો અનુસાર ચૂકવવાપાત્ર પેન્શનની રકમમાં ઘટાડો થયો છે.

સલાબુદ્દીન મોહમ્મદ યુનુસ વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, (૧૯૮૫) ૧ એસસીઆર ૯૩૦ : (એઆઈઆર ૧૯૮૪ એસસી ૧૯૦૫ (૨)) માં, અપીલકર્તા ભારતના બંધારણ અમલમાં આવવા પહેલાં હૈદરાબાદના ભૂતપૂર્વ ભારતીય રાજ્યની સેવામાં નિયોજિત હતા. બંધારણ અમલમાં આવ્યા પછી અપીલકર્તા તે રાજ્યની સેવામાં ૨૧.૦૧.૧૯૫૬ ના રોજ સેવામુક્ત થયા ત્યાં સુધી ચાલુ રહ્યા. અપીલકર્તાએ દાવો કર્યો કે તેઓ ૧.૧૦.૧૯૪૭ થી વડી અદાલતના ન્યાયાધીશના પગાર મેળવવા હકદાર હતા અને તેમણે એવો પણ દાવો કર્યો કે તેઓ નિયમો અનુસાર સ્વીકાર્ય મહત્તમ પેન્શનરૂપે ભારત સરકારની ચલણમાં પ્રતિ મહિનો રૂ. ૧૦૦૦.૦૦ પેન્શન મેળવવા હકદાર હતા. અપીલકર્તાનો ઉક્ત દાવો સરકારે નામંજૂર કર્યો. તેમણે આંધ્ર પ્રદેશની વડી

અદાલતમાં રિટ અરજી દાખલ કરી. ઉક્ત રિટ અરજી લંબિત હોય તે દરમિયાન, સંબંધિત નિયમમાં તારીખ ૩.૦૨.૧૯૭૧ ની સૂચના દ્વારા ૧.૧૦.૧૯૫૪ થી ભૂતલક્ષી અસરથી સુધારો કરવામાં આવ્યો અને નિયમ ૨૯૯ ના ઉપનિયમ (૧) ના ખંડ (બી) માં આવેલા "રૂ. ૧૦૦૦ પ્રતિ મહિનો" શબ્દપ્રયોગના સ્થાને "રૂ. ૮૫૭.૧૫ પ્રતિ મહિનો" એવો શબ્દપ્રયોગ પ્રતિસ્થાપિત કરવામાં આવ્યો. આ સુધારો બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૯ ના પરંતુક સાથે અનુચ્છેદ ૩૧૩ ને વાચીને પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાના ઉપયોગમાં કરવામાં આવ્યો હતો. આ અદાલતે ઉક્ત સુધારાને બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧(૧) અને ૧૯(૧)(એફ) નું ઉલ્લંઘન કરતો હોવાને કારણે અમાન્ય અને અમલઅયોગ્ય ગણાવી રદ કર્યો. દેઓકીનંદન પ્રસાદ (એઆઈઆર ૧૯૭૧ એસસી ૧૪૦૯) (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણય પર આધાર રાખીને, નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું :–

> "પેન્શન મેળવવાનો, તેના નિવૃત્તિના દિવસે અમલમાં રહેલા નિયમો અનુસારનો, મૂળભૂત અધિકાર અપીલકર્તાને જ્યારે તે સેવામાથી નિવૃત્ત થયો ત્યારે પ્રાપ્ત થયો હતો. ઉક્ત નિયમ ૨૯૯(૧)(બી) માં તે અધિકાર તેને પ્રાપ્ત થયો ત્યારથી પંદર વર્ષથી વધુ સમય બાદ પૂર્વપ્રભાવથી સુધારો કરીને, જે કરવામાં આવ્યું તે અપીલકર્તાનો તેના નિવૃત્તિના દિવસે અમલમાં રહેલા નિયમો અનુસાર પેન્શન મેળવવાનો અધિકાર છીનવી લેવાનો હતો અથવા કોઈપણ સ્થિતિમાં તે અધિકારને મર્યાદિત અને

સંકુચિત કરવાનો હતો. તે હદ સુધી, ઉક્ત સુધારો શૂન્ય હતો." (પૃષ્ઠો ૯૩૮–૯૩૯) (એસ.સી.આર. ના) : (એ.આઈ.આર. ના પૃષ્ઠો ૧૯૦૯ અને ૧૯૧૦ પર).

તેમાં કોઈ શંકા નથી કે ૫.૧૨.૧૯૮૮ના રોજ જ્યારે આક્ષેપિત અધિસૂચનાઓ જારી કરવામાં આવી હતી, ત્યારે અનુચ્છેદ ૩૧(૧) અને ૧૯(૧)(એફ) હેઠળ ખાતરી અપાયેલા અધિકારો ઉપલબ્ધ નહોતા, કારણ કે બંધારણમાં રહેલાં ઉક્ત પ્રાવધાનો બંધારણ (ચુંમાલીસમો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૭૮ના બળે ૨૦.૦૬.૧૯૭૯થી લુપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા. પરંતુ જી.એસ.આર. ૧૧૪૩ (ઈ) અને જી.એસ.આર. ૧૧૪૪ (ઈ) અધિસૂચનાઓને અનુક્રમે ૧.૦૧.૧૯૭૩ અને ૧.૦૪.૧૯૭૯થી અમલમાં મુકવામાં આવી છે, અને તે તારીખોએ અનુચ્છેદ ૩૧(૧) અને ૧૯(૧)(એફ) હેઠળ ખાતરી અપાયેલા અધિકારો ઉપલબ્ધ હતા. તેથી, બન્ને અધિસૂચનાઓને જેટલી હદ સુધી પૂર્વલક્ષી અમલ આપવામાં આવ્યો છે, એટલી હદ સુધી તે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯(૧) અને ૩૧(૧) હેઠળ તે સમયે ખાતરી અપાયેલા અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરતી છે.

તે સમયે અનુચ્છેદ ૩૧(૧) અને ૧૯(૧)(એફ) હેઠળ ઉપલબ્ધ અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરનાર હોવા ઉપરાંત, વિવાદિત સુધારાઓને જેટલી હદ સુધી પૂર્વવ્યાપી અસર આપવામાં આવી છે, એટલી હદ સુધી તેઓ બંધારણના

અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ બાંયધરાયેલ અધિકારોનું પણ ઉલ્લંઘન કરે છે, આ કારણસર કે તેઓ અયોગ્ય અને મનસ્વી છે, કારણ કે નિયમ ૨૫૪૪માં કરાયેલા ઉક્ત સુધારાઓનો એવો પરિણામ થાય છે કે વિવાદિત સૂચનાઓ જારી થયેલી તારીખે જે કર્મચારીઓ સેવા પરથી પહેલેથી જ નિવૃત્ત થઈ ચૂક્યા હતા, તેમને તેમની નિવૃત્તિ સમયે અમલમાં રહેલા નિયમ ૨૫૪૪ની જોગવાઈઓ અનુસાર ચૂકવવાપાત્ર બની ગયેલી પેન્શનની રકમમાં ઘટાડો થાય છે.

તેમ છતાં, વિદ્વાન અતિરિક્ત સોલિસિટર જનરલે રજૂ કર્યું છે કે પડકારવામાં આવેલા સુધારાઓને મનસ્વી ગણાવી શકાય નહીં, કારણ કે રનિંગ એલાઉન્સ સંબંધે મહત્તમ મર્યાદા ૧/૦૧/૧૯૭૩ થી ૩૧.૦૩.૧૯૭૯ દરમિયાન ૭૫% માંથી ૪૫% સુધી અને ૧.૦૪.૧૯૭૯થી આગળ ૫૫% સુધી ઘટાડવામાં આવી હોવા છતાં, કર્મચારીઓને ચૂકવવાની કુલ પેન્શન રકમમાં ઘટાડો થયો નથી. વિદ્વાન અતિરિક્ત સોલિસિટર જનરલની રજૂઆત એવી છે કે ૧૯૭૩ના નિયમો હેઠળ ૧.૦૧.૧૯૭૩થી પગારધોરણોમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, તેથી રનિંગ એલાઉન્સની ૪૫% અથવા ૫૫% ની મહત્તમ મર્યાદાની ગણતરી સુધારેલ પગારધોરણોના આધારે કરવી પડશે, જ્યારે અગાઉ રનિંગ એલાઉન્સની ૭૫% ની મહત્તમ મર્યાદાની ગણતરી અસુધારેલ પગારધોરણોના આધારે કરવામાં આવતી હતી, અને તેથી એવું કહી શકાય નહીં કે નિયમ ૨૫૪૪માં પડકારવામાં આવેલા સુધારાઓના પરિણામે પ્રતિવાદીઓને

ચૂકવવાની પેન્શનની રકમમાં કોઈ ઘટાડો થયો છે અથવા તેમની હકોને કોઈ રીતે હાનિકારક અસર પહોંચી છે. અમે આ સાથે સંમત થઈ શકતા નથી. અગાઉ દર્શાવ્યા મુજબ, ઇન્ડિયન રેલવે એસ્ટેબ્લિશમેન્ટ કોડનો નિયમ ૨૩૦૧ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં નક્કી કરે છે કે પેન્શનપાત્ર રેલવે સેવકનો પેન્શન અંગેનો દાવો તે સમયે અમલમાં રહેલા નિયમો દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે, જ્યારે તે રાજકીય સેવામાંથી રાજીનામું આપે છે અથવા સેવામાંથી મુક્ત કરવામાં આવે છે. તેથી, ૧.૦૧.૧૯૭૩ પછી પરંતુ ૫.૧૨.૧૯૮૮ પહેલાં નિવૃત્ત થયેલા પ્રતિવાદીઓ પોતાના નિવૃત્તિના દિવસે જે સ્થિતિમાં નિયમ ૨૫૪૪ હતો, તેના આધારે તેમની પેન્શનની ગણતરી કરાવવા હકદાર હતા. પડકારવામાં આવેલી સૂચનાઓ દ્વારા સુધારો થાય તે પહેલાં જે રીતે નિયમ ૨૫૪૪ અમલમાં હતો, તે મુજબ ૧૯૭૩ના નિયમો અનુસાર સુધારેલ પગારધોરણોને ધ્યાનમાં રાખીને પેન્શનની ગણતરી કરવી આવશ્યક હતી અને સરેરાશ વેતનભથ્થાની ગણતરી અન્ય વેતનભથ્થાંના ૭૫% જેટલી રનિંગ એલાઉન્સની મહત્તમ મર્યાદાના આધારે, જેમાં ૧૯૭૩ના નિયમો હેઠળના સુધારેલ પગારધોરણ મુજબનો પગાર પણ સમાવેશ પામે છે, કરવી આવશ્યક હતી. માત્ર એટલા માટે કે રેલવે બોર્ડના ૨૧/૦૧/૧૯૭૪, ૩૧.૦૩.૧૯૭૬ અને ૨૩.૦૬.૧૯૭૬ના આદેશોને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રતિવાદીઓને તે આધારે પેન્શન ચૂકવવામાં આવી નહોતી, તેનો અર્થ એવો થતો નથી કે તેમને ચૂકવવાની પેન્શનની ગણતરી તેમની નિવૃત્તિના દિવસે અમલમાં રહેલા નિયમ ૨૫૪૪ અનુસાર કરવી આવશ્યક નહોતી. એકવાર એવું

ધારણ થાય કે આવા કર્મચારીઓને ચૂકવવાની પેન્શનની ગણતરી તેમની નિવૃત્તિના દિવસે અમલમાં રહેલા નિયમ ૨૫૪૪ અનુસાર કરવી જ રહી, તો સ્પષ્ટ છે કે ૫.૧૨.૧૯૮૮ની પડકારવામાં આવેલી સૂચનાઓ દ્વારા નિયમ ૨૫૪૪માં કરવામાં આવેલા સુધારાઓના પરિણામે ચૂકવવાની પેન્શન તે રકમ કરતાં ઓછી રહેશે, જે તેમની નિવૃત્તિના દિવસે અમલમાં રહેલા નિયમ ૨૫૪૪ મુજબ ચૂકવાપાત્ર હોત. અમારી દૃષ્ટિએ, ટ્રિબ્યુનલની પૂર્ણ પીઠે યોગ્ય રીતે એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે ૫.૧૨.૧૯૮૮ની પડકારવામાં આવેલી સૂચનાઓ દ્વારા નિયમ ૨૫૪૪માં કરવામાં આવેલા સુધારાઓ, જેટલી હદ સુધી તે સુધારાઓને પૂર્વલક્ષી અસર આપવામાં આવી છે જેથી ૧/૦૧/૧૯૭૩ થી ૩૧.૦૩.૧૯૭૯ના સમયગાળા માટે મહત્તમ મર્યાદા ૭૫% માંથી ૪૫% સુધી ઘટાડવામાં આવે અને ૧.૦૪.૧૯૭૯થી તે ૫૫% કરવામાં આવે, તે અયોગ્ય અને મનસ્વી છે તથા સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ હેઠળ ખાતરી આપવામાં આવેલા અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

ઉપરોક્ત કારણોસર, ભારત સંઘ તથા રેલવે વહીવટીતંત્ર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલો તેમજ વિશેષ અનુમતિ અરજીઓ નામંજૂર કરવામાં આવે છે. પરંતુ, પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ કરવામાં આવશે નહીં.

વિશેષ પરવાનગી અરજીઓ નં. ૧૮૭૨૧/૧૯૯૫, ૪૨૯૦–૪૩૦૭/૧૯૯૬, ૧૮૨૮૦/૧૯૯૫, ૨૦૫૪૭/૧૯૯૫ અને ૩૨૮૨–૮૩/૧૯૯૭ ને અલગ કરવામાં આવે છે અને તે યોગ્ય ખંડપીઠ સમક્ષ યાદીબદ્ધ કરી શકાય.

The translation of this judgment has been provided by M/s. Hyperlink E-solutions Pvt. Ltd.

==

<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.